

Шифр «Інтернет-простір»

Вплив інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків

Наукова робота

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	
1.1 Сучасні підходи до вивчення впливу медіа-простору на психічне здоров'я людини.....	6
1.2 Особливості впливу інтернет-простору на емоційну сферу сучасних підлітків.....	9
1.3 Вплив інтернет-простору на порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.....	12
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ НА ЕМОЦІЙНІ ПРОЯВИ ТА ПОРУШЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	
2.1. Етапи та методи дослідження.....	15
2.2. Результати дослідження Інтернет-залежності у сучасних підлітків....	17
2.3. Результати дослідження емоційних проявів та комунікативних умінь сучасних підлітків.....	21
2.4. Аналіз результатів дослідження впливу інтернет-простору на емоційні прояви та комунікативні порушення сучасних підлітків.....	25
Висновки до другого розділу.....	28
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема вивчення ролі медіасередовища в розвитку особистості молодого покоління є досить актуальною на сьогоднішній день. Це пов'язано з тим, що засоби масової інформації займають значуще місце в житті суспільства, а також в житті кожної людини та впливають на становлення особистості молодого покоління. Його моральних цінностей. Також, актуальним питанням є дослідження впливу саме Інтернет-простору на емоційну сферу підлітків та юнаків, оскільки останнім часом зростає чисельність підлітків, які мають інтернет-залежність. Адже молоде покоління віддає перевагу користуванню найсучасніших мультимедійних засобів (комп'ютер, планшет, мобільний телефон та ін.), які дозволяють задовольнити потреби молоді у спілкуванні. Медіапростір, зокрема Інтернет-простір, мають позитивний та негативний вплив на розвиток особистості підлітка, а залежність від нього сприяє формуванню у них таких психологічних проблем, як труднощі адаптації в соціумі, депресивні стани, заміна реального життя віртуальним, конфліктна поведінка, труднощі спілкування та ін.

Дослідженням впливу медіасередовища на особистість людини, зокрема Інтернет-простору, займаються вітчизняні науковці Ю. Асєєва, А. Вулман, О. Грек, Г. Єрошкін, Ю. Максименко, Л. Матюшок, Л. Найдюнова, М. Найдюнов, А. Палімова та ін., в роботах яких розкрито сутність поняття медіасередовища, особливості сприйняття інформації, особливості впливу медіапростору на особистість, форми Інтернет-залежностей. Проблема впливу інтернет-простору на комунікативні можливості підлітків, а також інтернет-спілкування розкрито в роботах А. Засєкіна, О. Зінченко, В. Кириченко та ін.

В роботах зарубіжних (Е. Осер, Л. Ентоніо та ін.) та вітчизняних (І. Кулик, Ю. Асєєва, О. Грек та ін.) науковців значна увага приділяється вивченню психологічних особливостей підлітків. Вчені зауважують, що зростає кількість підлітків, які користуються інтернетом для створення нових знайомств, спілкування з друзями та однолітками, це призводить до виникнення інтернет-

залежності оскільки підлітки потребують отримувати позитивні емоції, виникає потреба створювати нові віртуальні знайомства та зникає потреба у спілкуванні з однолітками в реальному часі.

Отже, проблема вивчення впливу Інтернет-простору на емоційну сферу та порушення комунікативних можливостей у сучасних підлітків є актуальною та потребує ретельного дослідження.

Мета дослідження – вивчити особливості впливу інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Об'єкт дослідження – медіасередовище та підлітковий вік.

Предметом дослідження є психологічні особливості впливу Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні підходи до вивчення впливу медіасередовища на психічне здоров'я людини.
2. Вивчити особливості емоційних проявів та порушення комунікативних можливостей у підлітків під впливом Інтернет-простору.
3. Емпірично дослідити вплив Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз літературних джерел з проблеми дослідження; *емпіричні* – спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності та конкретні методики: тест на інтернет-залежність Кімберлі Янг, Тест-опитувальник на виявлення кіберадикції (ТОК) Ю. Асєєвої та К. Аймедова, методика САІІ, методика самооцінки психічних станів Г. Айзенка, методика дослідження тривожності Ч. Спілберга – Ю. Ханіна, тест комунікативних умінь Л. Міхельсона; *статистичні* – кореляційний аналіз за Спірменом.

У дослідженні брали участь 50 підлітків 14-15 років, які навчаються в школах м. Одеси.

Наукова новизна дослідження полягає у *значенні* особливостей впливу Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження надалі можуть бути використані шкільними практичними психологами в рамках психологічного супроводу підлітків з кіберрадикацією.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи представлені на Міжнародній науково-практичній конференції «Наука, освіта та суспільство: інтеграція знань для вирішення глобальних викликів XXI століття» (м. Полтава, 2025 р.). Результати дослідження представлені в статті в збірнику наукових праць.

Структура роботи. Конкурсна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, який містить 30 джерел. В роботі наведено 7 таблиць та 4 рисунки. Загальний обсяг конкурсної роботи становить 34 сторінки, основна частина роботи займає 30 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

1.1. Сучасні підходи до вивчення впливу медіа-простору на психічне здоров'я людини

Під час стрімкої інформатизації та світової глобалізації формується єдиний інформаційний простір що призводить до зростання значного впливу засобів масової інформації на людину. Так, саме засоби масової інформації мають значний вплив та провідну роль, на сьогоднішній день, під час формування настрою, цінностей, суспільної думки, знань, звичок та традицій. Також, слід зауважити, що саме за допомогою ЗМІ за останні десятиріччя проводяться інформаційні війни та конфлікти. Загрозою для людей стосовно ЗМІ є те, що вони використовують різноманітні маніпуляції, які пов'язані з політичними, соціальними та психологічними аспектами. Так, майже вся інформація, яка подається через медіа-простір створена на основі механізмів психологічного впливу. В науці психологічний вплив розглядають як «навмісне цілеспрямоване втручання у процес психологічного відображення дійсності та становлення особистості людини за допомогою психологічних засобів» [11, С. 158]. В дослідженнях науковців доведено, що вплив медіа-простору на людину носить і позитивний, і негативний характер, що, в свою чергу, призводить до піклдливого впливу саме на психічне здоров'я особистості.

Негативний вплив ЗМІ на психічне здоров'я людини проявляється в зниженні рівня логічного мислення, уваги, пам'яті, знижується адекватність сприймання явищ та ін. Це пов'язано з тим, що інформація в медіа має кліповий характер, а візуальний образ який створюється є досить яскравим та привабливим і у людини складається уявлення, що вона отримала повну інформацію та знання про події які відбуваються у світі. Як зауважують Л. Король та С. Максимець, медіа мають значний вплив і на масове мистецтво, а саме створюють викривлене уявлення молоді про світ та життя, а результатом

цього є зниження моральності. Автори пояснюють цей негативний вплив саме тим, що молодь прагне отримати від життя «все і одразу», у власному житті намагаються відтворити те, що бачать в передачах про життя багатих людей [11].

Основними функціями ЗМІ є: 1. Інформаційна функція – отримання та розповсюдження інформації про важливі події в світі та країні; 2. Освітня функція – надання суспільству певних знань, які дозволять їм адекватно оцінювати отриману інформацію та орієнтуватися в ній; 3. Поширення культури – інформування про нові культурні напрямки та представлення культурної спадщини; 4. Гедоністична функція – надання можливостей суспільству відпочити, а також спрямування контенту на зниження соціальної напруженості; 5. Функція соціального зв'язку – створення умов для зв'язків між різними соціальними групами; формування громадської думки, суспільної згоди за допомогою коментування та інтерпретації подій, підтримки існуючих норм і владних віднощень [16].

Крім зазначених функцій масових комунікацій слід звернути увагу на їх психологічні наслідки. Такими є поведінкові (зміна поведінки або виконання певних дій людиною під впливом медіа-простору), настановчі (формування знань у людини щодо ставлення до певного об'єкта та діяти певним чином відносно нього. Настанова має три основні компоненти – когнітивний, емоційний та поведінковий, проте найбільш впливовим є емоційний компонент) та когнітивні (вплив на знання та мислення людини з метою їх певної зміни) наслідки.

Враховуючи функції та психологічні наслідки, ми можемо говорити про певний негативний вплив медіапростору на психічне здоров'я людини, зокрема, дітей та молоді. Найбільшу загрозу для психічного здоров'я сьогодні становить саме Інтернет-простір. Адже занурення та постійне перебування в Інтернеті дає можливість молоді отримати інформацію, бути в курсі усіх подій, але також викликає залежність від нього. Саме інтернет-залежність визначається як хвороблива пристрасть до інтернету, яка пов'язана з потребою людини уникати негативних почуттів, які виникають під час психотравмуючих ситуацій.

В роботах зарубіжних вчених (С. Arrivillaga, D. Greenfield, L. Rey, K. Young та ін.) та вітчизняних (С. Болтівець, Є. Гіденко, І. Гоян, І. Литовченко, С. Максименко, Л. Найдьонова, М. Найдьонов, Н. Фролова та ін.) науковців вивчається вплив медіапростору на особистість, зокрема, Інтернету. Так, в своїх роботах D. Greenfield вказує, що Інтернет-залежність являє собою занурення у віртуальну реальність (ескейптизм), при цьому відбувається пошук чогось нового, прагнення отримувати та проявляти нові почуття, емоційну прив'язаність [28]. Науковці зазначають, що Інтернет-простір має негативний вплив на особистість, а саме сприяє трансформації особистості. Серед видів діяльності, які опосередковані Інтернетом та сприяють змінам особистості як позитивним так і негативним є пізнавальна (отримання знань щодо програмування), ігрова (залученість комп'ютерними іграми), комунікативна (спілкування в Інтернет-просторі) діяльності. В рамках цих діяльностей може сформуватися інтернет-адикція. Першими проявами інтернет-залежності, за даними К. Янг, є постійне нав'язливе прагнення людини перевіряти месенджери та електронну пошту, постійне очікування наступного он-лайн сеансу та поступове збільшення його тривалості, зростання витрат коштів на Інтернет-ресурси. Серед ознак інтернет-залежності К. Янг виділяє повне занурення в Інтернет-простір, збільшення часу до максимуму проведення в Інтернеті; виникнення тривоги, проблеми у взаємодії з оточуючими та контролю часу саме в той момент коли припиняє користуватися Інтернетом [29].

Н. Фролова в своїй роботі зауважує, що інтернет-залежність на сьогоднішній день визначається «як компульсивне бажання увійти в мережу, перебуваючи офлайн, та неможливість вийти із мережі, перебуваючи онлайн, і включає такі форми прояву: пристрасть до роботи з комп'ютером (програмування, ігрова та інші види діяльності); пошук інформації у віддалених базах даних; пристрасть до опосередкованих інтернетом азартних ігор, онлайн-аукціонів та електронних покупок; залежність від спілкування в чатах, від участі у групових іграх і телеконференціях; залежність від

порнографічних сайтів, обговорення есексуальної тематики в чатах» [24, С. 146].

Вивчення проблеми впливу Інтернет-простору на психічне здоров'я людини відбувається в роботах сучасних вітчизняних науковців (Л. Березовська, Л. Вольнова, В. Гончарук, А. Гудімова, О. Ляска, А. Камінська, Ж. Повікова та ін.), які зазначають, що на психічний стан молоді значно впливають Інтернет-простір та соціальні мережі [4; 5; 7; 8]. Основними показниками погіршення стану психічного здоров'я, як зазначає О. Шипкарук [4] є виникнення стресу у людини, перенапруження, виникнення конфліктів як внутрішньоособистісних, так і міжособистісних, втрата власних ресурсів, порушення адаптації в нових умовах, зміна видів діяльності, втрата балансу між відпочинком та роботою. Так, залежність від Інтернет-простору сприяє виникненню симптомів тривоги та депресії, стресу (за J. Brailovskaia, H. Schulzack, J. Margraf), незадоволеність життям (за A. Guven) [26]. Також зауважують, що залежність від соцмереж сприяє тому, що індивід може стати об'єктом кібербулінгу на просторах Інтернету. Отже, ризиками Інтернет-простору для психічного та фізичного здоров'я сучасних підлітків виступають залученість підлітків в мережеві комп'ютерні ігри, кібербулінг, тролінг, кіберзлочинність.

1.2. Особливості впливу інтернет-простору на емоційну сферу сучасних підлітків

Сучасне інформаційне суспільство характеризується домінуванням інформації. Розвиток даного суспільства обумовлено прискоренням інформаційних процесів: обсяг і швидкість передавання даних зростають, обробка прискорюється. Це може призводити до емоційних перевантажень та неадекватних реакцій. Особливу тривогу викликає вплив Інтернет-простору, який часто має негативний характер. Дослідження показують зростання невмотивованої агресії, руйнування цінностей, відсутність моральних орієнтирів і зниження емоційної чутливості, що пов'язано з напрямком розвитку ЗМІ [1; 3; 6; 12; 13].

В психології емоції визначають як суб'єктивні реакції людини на зовнішні та внутрішні подразники, які проявляються як радість, смuteк, страх, задоволення [6]. Походячи від латинського «emovere», що означає рухатись, хвилювати та ін., емоції регулюють психічну діяльність і поведінку, спрямовані на задоволення потреб. Формування особистості підлітка – складний процес, де соціальні мережі відіграють важливу роль, впливаючи на соціальний, психологічний та емоційний стан. Підлітковий вік – кризовий і сензитивний період, коли активно формується особистість. Активно розвивається рефлексія та самосвідомість. Емоційні переживання підлітка характеризуються глибиною та різноманітністю. Почуття дорослості виходить на перший план [22].

У підлітковому віці емоційний світ стає глибшим, стабільнішим і тривалішим. З'являється «почуття дорослості» – усвідомлення готовності до повноцінного соціального життя. Інтелектуальні почуття, такі як любов, цікавість, сумнів і впевненість, досягають високого рівня розвитку. Особливого значення набувають почуття, пов'язані із самосвідомістю та почуттям власної гідності. Посилюються естетичні переживання і зростає емоційна вразливість. Підлітки особливо схильні до емоційних проблем через підвищену збудливість емоційної сфери. Найчастіші прояви включають тривожність, депресію, нейротизм та агресію. Підвищена тривожність може виникати в усіх сферах спілкування, але особливо у стосунках із батьками та іншими дорослими. Тривожність – це схильність до постійних і сильних тривожних переживань, проте помірний рівень тривожності необхідний для адаптації до реальності [22].

Часто підлітки приховують тривогу через пасивність і байдужість. Конфлікт між суперечливими бажаннями може призвести до відмови від цілей, втрати інтересу до колишніх занять і зниження інтенсивності незадоволених потреб.

В роботах P. Wallace розглядаються основні властивості соціальних мереж, які мають значущий вплив на емоційні прояви користувачів: анонімність, яка може призвести до залякування, шахрайства та булінгу; маніпуляція, яка дозволяє впливати на свідомість людини та провокувати зміну поведінки;

віртуальність, яка єриє погіршення навичків спілкування безпосередньо з одиотками в реальному часі, а також призводить до зменшення кола друзів; можливість самовиражатися, проте якщо дана потреба не задовольняється то можуть виникнути деструктивні порушення; можливість не демонструвати емоції, що призводить до збіління емоційної сфери [30].

Проявами негативного впливу Інтернет-простору на емоційну сферу підлітків за даними J. Coldberg та K. Young є отримання позитивних переживань та відчуття ейфорії під час перебування у віртуальному просторі; хвилювання та переживання щодо відсутності доступу до Інтернету, в реальному світі в цей час відчувають сум та нудьгу; прояв негативних ставлень та емоції під час взаємодії з оточуючими, які намагаються зменшити вплив Інтернет-простору на особистість [27; 29]. Також негативний вплив на емоційну сферу підлітків мають різні контенти медіасередовища, а саме медіанаєишия, страх, тривожність, агресія та ш. [9; 18; 20; 23]. Вплив медіанаєишля на особистість підлітків може проявлятися на різних рівнях – емоційному, поведінковому та когнітивному та призводити до зростання рівня агресивної поведінки, зниження чуттєвості до агресивності. Виникнення страхів та тривожності у підлітків можуть бути пов'язані із залученням до різних соціальних мереж, комп'ютерних ігор, перегляду різних відео на просторах Інтернету.

1.3. Вплив інтернет-простору на порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків

Однією з найважливіших потреб соціально-активної особистості є потреба у спілкуванні, саме це спосіб задовольнити потребу у визнанні та самореалізації. Як відомо, Інтернет-простір являє собою своєрідний майданчик для спілкування і цим можна пояснити значущу популярність онлайн-спілкування, особливо в соцмережах, де легко знайти друзів, обмінюватися інформацією та створювати особистий простір. Молодь, як активні користувачі інтернету, особливо тяжіє до цього. У соціальних мережах формуються групи, засновані на спільних інтересах. Тут проявляються соціальні ролі, вибудовується ієрархія і формується

субкультура. Вікові зіткнення відбуваються завжди, часто призводячи до конфліктів, особливо в групах, де домінуюча більшість пригнічує меншість. Це виражається як вербально, так і невербально.

Наслідками пандемії Covid-19 та сьогодення, яке пов'язано з воєнними діями в країні, спричинило занурення в Інтернет-простір підлітків та сприяло зменшенню їх реальної взаємодії. Саме Інтернет-простір як середовище спілкування забезпечує, в першу чергу, анонімність для підлітків, вони отримують можливість спілкуватися та взаємодіяти онлайн з великою кількістю учасників. В Інтернет-просторі немає визначеної культури спілкування, що сприяє зростанню рівня агресії та небезпечному спілкуванню. На такі наслідки вказує і А. Ведернікова в своїх роботах, що після карантину в рамках пандемії Covid-19 збільшилось кількість проявів кібербулінгу [10]. В роботах Н. Фролової доведено, що інтернет-простір має значущу роль в соціально-інформаційній комунікації сучасної людини. Авторка доводить, що значний вплив інтернет-простір має на підліткову аудиторію, особливо це проявляється в характері міжособистісної взаємодії молоді. В роботах зарубіжних вчених (С. Agrivillaga, L. Rey, N. Extremera) доведено, що у підлітків, які є активними учасниками соціальних мереж, дещо занижений рівень емоційного інтелекту та вони мають труднощі в спілкуванні [25].

Слід зазначити, що в підлітковому віці розвивають основні особистісні особливості – відповідальність, рефлексивність, цілісність Я-концепції (за Л. Виготським, Е. Еріксоном), а також відбувається розвиток комунікативної сфери яка виступає основою подальшої соціалізації та інтеграції підлітка в сучасне суспільство. Якщо у підлітків є порушення у взаємодії та спілкуванні, або виникають негаразди в комунікації це все приводить до внутрішнього дискомфорту, і підліток починає шукати інші способи реалізації потреби у спілкуванні. Оскільки потребу у спілкуванні замінити іншим видом діяльності не можливо [14; 21]. Крім конфліктів при безпосередній взаємодії з однолітками у підлітків вони також можуть бути і на просторах Інтернету. В соцмережах, де підлітки знаходять собі співрозмовників, намагаються реалізувати потребу у

спілкуванні також можуть виникати конфлікти інтересів, тому що кожен учасник має «значущого іншого», який викликає розбіжності. У підлітковому віці, на думку В. Лавриненко, спілкування відіграє ключову роль у формуванні особистості, самосвідомості та ціннісних орієнтацій. Через спілкування підліток засвоює суспільний досвід, формує уявлення про себе і створює «образ Я», оптимізуючи самооцінку. Рефлексія допомагає підлітку зрозуміти себе, свої інтереси та переконання, формуєчи систему цінностей і емоцій, що дає змогу усвідомити себе як особистість, здатну до самореалізації та взаємодії [15].

Висновки до першого розділу

Вивчено особливості впливу медіасередовища на психічне здоров'я людини та встановлено, що цей вплив має позитивний та негативний характер. Позитивним впливом медіа є виконання основних функцій, а саме інформаційна, освітня, культурна, гедоністична та соціальний зв'язок. Особливостями негативного впливу медіасередовища на психічне здоров'я людини є зниження рівня логічного мислення, уяви, пам'яті, уваги, знижується адекватність сприймання явищ та ін.

Інтернет-простір також має позитивний та негативний вплив на психічне здоров'я людини. Негативними проявами є трансформація особистості та формування інтернет-залежності.

Визначено особливості впливу Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей підлітків, а саме під цим впливом у підлітків зростає рівень тривожності та страху, агресії, самотності, порушення взаємодії з оточуючими в реальному часі, виникнення конфліктів під час спілкування з однолітками, зменшення кола друзів, підміняється реальність віртуальним світом, залучення до різних віртуальних угруповувань. Ризиками Інтернет-простору для психічного та фізичного здоров'я сучасних підлітків виступають залученість підлітків в мережеві комп'ютерні ігри, залежність від соціальних мереж, кібербулінг, тролінг, кіберзлочинність.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРУ НА ЕМОЦІЙНІ ПРОЯВИ ТА ПОРУШЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

2.1. Етапи та методи дослідження

Метою емпіричного дослідження було вивчення впливу Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Відповідно до мети емпіричного дослідження були висунуті наступні завдання:

1. Провести теоретичний аналіз літератури з означеної проблеми та визначити комплекс нееходіагностичних методик дослідження впливу Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.
2. Емпірично дослідити особливості емоційних проявів та комунікативних умінь сучасних підлітків.
3. Визначити взаємозв'язки між емоційними проявами та порушеннями комунікативних умінь сучасних підлітків з особливостями користування Інтернет-простором.

Емпіричне дослідження проводилось в три етапи: перший етап проаналізована наукова література з проблеми порушеного питання в науковій роботі, визначено основні методи дослідження та розроблена план емпіричного дослідження; на другому етапі – визначено комплекс методик, які спрямовані на вивчення інтернет-залежності у підлітків, а також дослідження емоційних проявів та комунікативних умінь досліджуваних, проведено експериментальне дослідження; третій етап – вивчено взаємозв'язки між інтернет-залежністю та емоційними проявами й порушеннями комунікативних можливостей сучасних підлітків, узагальнено результати дослідження.

В дослідженні були використані *емпіричні* методи – спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності та конкретні методики: тест на інтернет-залежність

К. Янг, Тест-опитувальник на виявлення кіберадикції (ТОК) Ю. Ассєвої та К. Аймедова, методика САН, методики дослідження тривожності Ч. Спілберга – Ю. Ханіна, методика самооцінки психічних станів Г. Айзенка, тест комунікативних умінь Л. Міхельсона. Серед статистичних методів було використано кореляційний аналіз за Спірменом.

У дослідженні брали участь 50 підлітків 14-15 років, які навчаються в школах м. Одеси.

Тест на інтернет-залежність. К. Янг. Дана методика була розроблена автором як інструмент самодіагностики патологічної пристрасності до інтернету. Ними методика використовувалась з метою визначення надмірності перебування підлітків в Інтернет-просторі. На основі отриманих результатів можна встановити три рівні користування інтернетом у досліджуваних: норма, помірне користування, надмірне користування.

Тест-опитувальник на виявлення кіберадикції (ТОК) Ю. Ассєвої та К. Аймедова. Метою даного тесту є вивчення рівня прояву різних видів адикцій [2]. В методичці визначається рівень наступних видів кіберадикції – залежність від ПК, інтернет-адикція, ігрова адикція, гаджет-адикція, кіберкомунікативна адикція, селфетіс.

Методика САН спрямована на вивчення складових психоемоційного стану, а саме самопочуття, активності та настрій.

Методика дослідження рівня особистісної та ситуативної тривожності Ч. Спілберга – Ю. Ханіна. Метою даної методики є вивчення тривожності як особистісної властивості та як стану. Авторами методики особистісна тривожність розглядається як стійка індивідуальна характеристика, яка відображає схильність суб'єкта до тривоги та передбачає наявність у нього тенденції сприймати досить широкий спектр ситуацій як загрозові, відповідаючи на кожну з них певною реакцією. Ситуативну тривожність визначають як стан, який характеризується суб'єктивно пережити емоціями: напругою, занепокоєнням, стурбованістю, нервозністю.

Тест комунікативних умінь Л. Міхельсона [19]. Метою методики є визначення рівня комунікативної компетентності та якості сформованості основних комунікативних умінь. Одержані результати методики дозволяють визначити поведінку людини за п'ятьма ситуаціями: 1) ситуації, в яких потрібна реакція на позитивні висловлювання партнера; 2) ситуації, в яких людина повинна реагувати на негативні висловлювання; 3) ситуації, в яких до людини звертаються з проханням; 4) ситуації бесіди; 5) ситуації, в яких треба проявити емпатію.

2.2. Результати дослідження Інтернет-залежності у сучасних підлітків

Результати дослідження інтернет-залежності за методикою К. Янг дозволили встановити, що серед досліджуваних підлітків 30% мають рівень надмірного користування Інтернетом (див. табл. 2.1). Це свідчить про наявність досить вираженої залежності від Інтернет-простору у даних досліджуваних, оскільки для них цей простір пов'язаний з різними аспектами їх життєдіяльності. Це можна пояснити можливостями реалізації значущих потреб підлітків саме в Інтернеті, серед яких головними є потреба самостійності та незалежності, бути приєднаним до якоїсь групи, яка відповідає його власним інтересам, а також бути визнаним ровесниками. Під час користування Інтернетом у підлітка виникає почуття володіння ситуацією, яка відбувається на даний момент, а також може контролювати себе та власні потреби.

Таблиця 2.1.

Результати дослідження інтернет-залежності у підлітків (за методикою К. Янг)

Групи досліджуваних (N = 50)	Хсер	min	Max	Ст.відх
Підлітки 14-15 років	67,72	25,00	100,00	19,72

За даними рис. 2.1 ми бачимо, що помірний ступінь залежності від Інтернету мають 54% досліджуваних, а у 16% досліджуваних відсутня залежність від Інтернету.

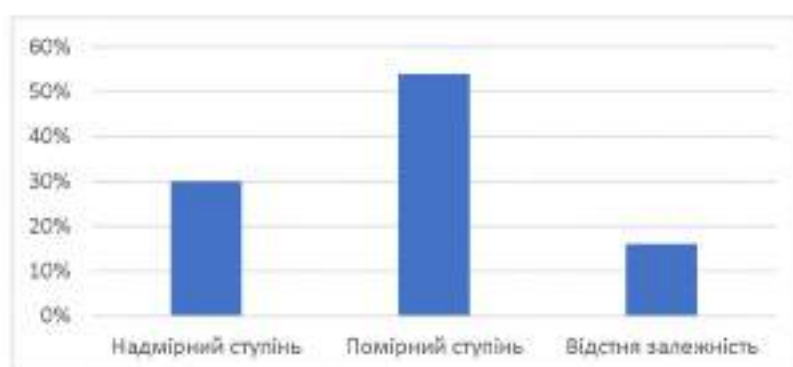


Рис.2.1 Результати дослідження рівнів користування Інтернетом у підлітків за методикою К. Янг

За результатами методики дослідження кібер-адикції Ю. Ассєвої та К. Аймедова було виявлено, що у досліджуваних підлітків найбільш вираженою адикцією є кіберкомунікативна адикція (див.табл.2.2). Серед досліджуваних у 23% підлітків встановлено 1-й ступінь залежності та у 10% підлітків 2-й ступінь залежності, це вказує про пристрасне використання соціальних мереж для задоволення потреби у спілкуванні що, в свою чергу, призводить до проблем щодо комунікації з ровесниками в реальності.

Таблиця 2.2.

Результати дослідження кіберадикції у підлітків (за методикою Ю. Ассєвої та К. Аймедова)

	Хср	Min	Max	Ст.відх	Відсутність адикції	Немає патологічних ознак залежності	1-й ступінь залежності	2-й ступінь залежності	3-й ступінь залежності
Залежність від ПК	31,46	18,00	55,00	9,84	-	74%	23%	3%	-
Інтернет-адикція	31,72	20,00	60,00	8,23	-	67%	30%	3%	-
Ігрова-адикція	32,14	17,00	55,00	9,77	3%	60%	34%	3%	-
Гаджет-адикція	32,44	20,00	57,00	9,61	-	67%	26%	7%	-
Кіберкомунікативна адикція	33,56	23,00	55,00	9,50	-	67%	23%	10%	-
Селфетіс	24,16	16,00	46,00	8,49	30%	53%	17%	-	-

Другими за результатами щодо прояву видів кіберадикцій виступають інтернет-адикція та ігрова адикція. Так, серед досліджуваних 30% підлітків мають 1-й ступінь залежності від Інтернету, що вказує про відсутність значного впливу на нормальний процес життєдіяльності та соціальну взаємодію, але у них є прояви пристрасного використання Інтернету що може призвести до кіберадикції. 2-й ступінь залежності від Інтернету виявлено у 3% досліджуваних, що свідчить про сформовану залежність, яка впливає на порушення нормального соціального життя. Відсутність Інтернет-адикції виявлено у 74% досліджуваних підлітків. Щодо прояву ігрової адикції у досліджуваних, то 1-й ступінь залежності виявлено у 34% підлітків та 2-й ступінь залежності є у 3% підлітків.

Залежність від ПК 1-го ступеню мають 23% досліджуваних, тобто вони мають пристрасне захоплення ПК без сформованої адикції даного виду, проте цей ступінь свідчить про наявну загрозу до його формування. 2-й ступінь вираженості залежності від ПК переважає у 3% досліджуваних, тобто у них сформована ця залежність.

Прояв гаджет-адикції 1-го ступеню залежності є у 26% досліджуваних та 2-го ступеню залежності у 7% досліджуваних, тобто це свідчить про ознаки сформованості даної залежності.

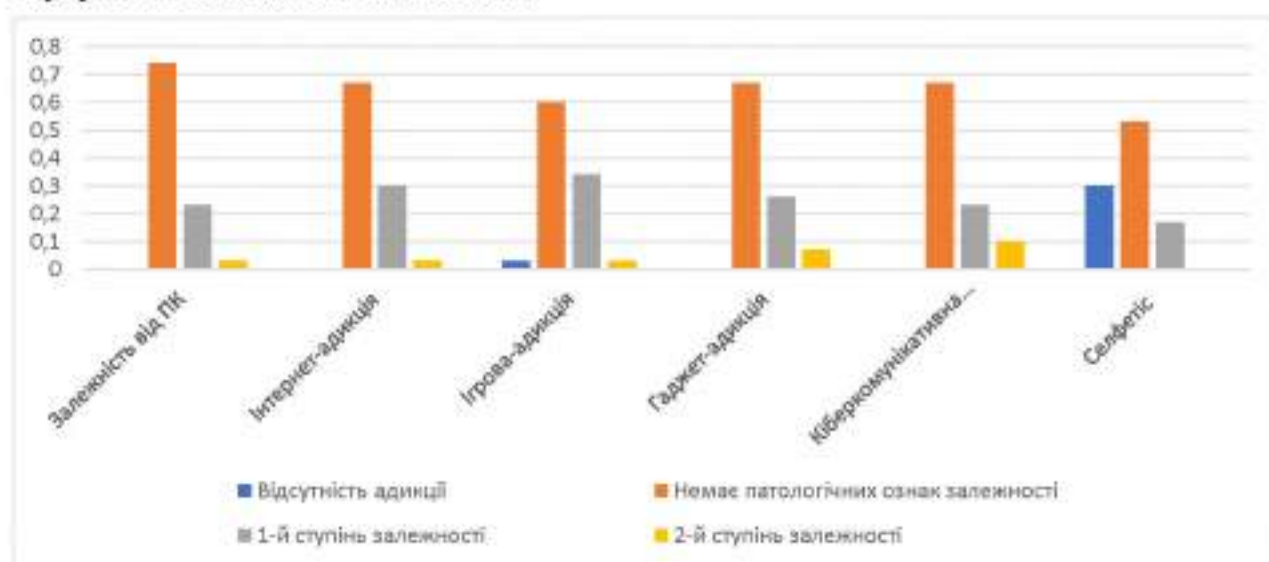


Рис. 2.2. Порівняльний аналіз прояву кіберадикцій у підлітків

Найменш вираженою у підлітків серед видів залежностей є селфетіс. У 30% підлітків відсутній даний вид адикції, 53% підлітків не мають патологічних ознак даного виду кіберадикції, тобто вони мають досвід користування з ПК, Інтернетом, гаджетами, але не мають залежності від них.

Отже, за даними рис. 2.2 ми можемо спостерігати, що в групі досліджуваних не виявлено 3-й ступінь залежності жодного з видів кіберадикції.

Вивчено взаємозв'язки між досліджуваними компонентами Інтернет-залежності у сучасних підлітків та встановлено, що наявний статистично значущий зв'язок між показником Інтернет-залежності (за методикою К. Янг) та показниками залежності від ПК, інтернет-адикції ($r = 0,35$, $r = 0,42$, $p \leq 0,05$), гаджет-адикцією, кіберкомунікативною адикцією ($r = 0,66$, $r = 0,59$, $p \leq 0,01$) (див. табл. 2.3), що свідчить про взаємозв'язок досліджуваних показників за двома методиками.

Таблиця 2.3.

Кореляційні зв'язки між показниками Інтернет-залежності у сучасних підлітків

Показники за методикою Ю. Асеевої	Показники Інтернет-залежності за методикою К. Янг
Залежність від ПК	0,35*
Інтернет-адикція	0,42*
Ігрова-адикція	0,18
Гаджет-адикція	0,66**
Кіберкомунікативна адикція	0,59**
Селфетіс	0,24

2.3. Результати дослідження емоційних проявів та комунікативних умінь сучасних підлітків

Дослідження емоційних проявів та комунікативних можливостей у сучасних підлітків відбувалось за допомогою методик САН, методики дослідження тривожності Ч. Спілберга – Ю. Ханіна, методики дослідження комунікативних можливостей Л. Міхельсона, результати представлені в таблицях 2.4-2.6.

За результатами методики САН було визначено, що в групі досліджуваних переважає сприятливий рівень за всіма показниками, а саме самопочуттям ($X_{\text{ср}}=4,06$), активністю ($X_{\text{ср}}=4,10$), настроєм ($X_{\text{ср}}=4,51$) (див.табл.2.4).

Таблиця 2.4

Узагальнені результати дослідження стану та настрою у сучасних підлітків (за методикою САН)

Показники	$X_{\text{ср}}$	Min	Max	Ст.відх
Самопочуття	4,06	2,5	6,4	1,02
Активність	4,10	2,8	5,6	0,67
Настрій	4,51	2,4	6,4	1,03

Детальний аналіз результатів методики САН дозволив виявити (див.рис. 2.3), що серед досліджуваних 42% підлітків мають низький рівень самопочуття, що вказує на погане самопочуття досліджуваних, відчуття психологічного дискомфорту. Сприятливий рівень самопочуття виявлено у 38% досліджуваних, а нормальний стан самопочуття переважає у 20% досліджуваних.

За показником активності виявлено, що низький рівень переважає у 46% підлітків, що вказує на достатню пасивність, малорухливість, прояв бездіяльності, мають постійне бажання відпочивати. Сприятливий рівень активності виявлений у 38% підлітків, а нормальний рівень активності мають 16% досліджуваних підлітків.

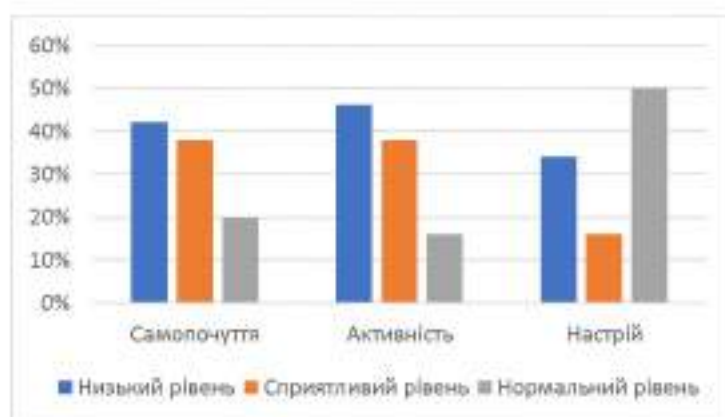


Рис. 2.3. Порівняльний аналіз прояву станів та настрою у сучасних підлітків

За показником настрою встановлено, що у групі підлітків переважає нормальний рівень (50%), проте серед досліджуваних 34% підлітків продемонстрували низький настрій. Це вказує на прояви суму, поганого настрою, похмури, песимістичні, розчаровані та незадоволені.

Дослідження рівня ситуативної та особистісної тривожності у підлітків дозволило виявити, що в групі досліджуваних переважає помірний рівень ситуативної ($M=43,40$) та особистісної ($M=44,8$) тривожності (див.табл.2.5).

Проаналізовано результати за кожним видом тривожності та з'ясовано, що 42% підлітків мають високий рівень ситуативної тривожності, що характеризується переживанням ними таких емоцій як напруга, хвилювання, нервозність. Це можна пояснити тим, що даний вид тривоги виникає як реакція на стресову ситуацію у підлітків, тому ми враховуємо що такі результати ще пов'язані із постійним переживанням стресових ситуацій підлітків щодня в умовах воєнного стану в країні.

Таблиця 2.5

Узагальнені результати дослідження тривожності у сучасних підлітків (за методикою Ч. Спілберга – Ю. Ханіна)

Показники	M	min	max	Ст.відх
Ситуативна тривожність	43,40	26,00	68,00	9,17
Особистісна тривожність	44,80	31,00	64,00	8,78

Низький рівень ситуативної тривожності виявлено у 10% підлітків, що може бути пов'язано з ознаками депресивного стану. Помірний рівень прояву ситуативної тривожності виявлено у 48% досліджуваних підлітків (див.рис. 2.4.).

У 46% досліджуваних підлітків переважає високий рівень особистісної тривожності, що свідчить про наявність у них постійного почуття тривоги та невпевненості. 54% досліджуваних підлітків мають помірний рівень особистісної тривожності.

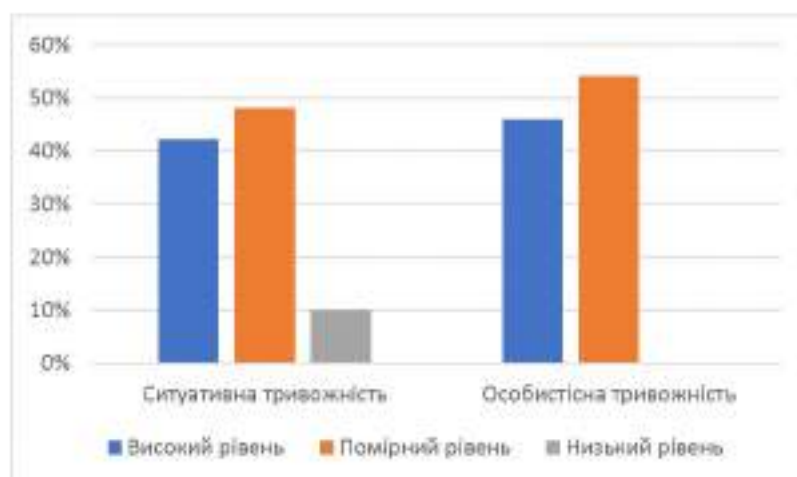


Рис. 2.4. Порівняльний аналіз прояву ситуативної та особистісної тривожності у сучасних підлітків

Досліджено особливості прояву психічних станів у підлітків та виявлено, що в групі досліджуваних переважає середній рівень за всіма показниками – тривожність ($X_{\text{ср}}=9,87$), фрустрація ($X_{\text{ср}}=10,56$), агресивність ($X_{\text{ср}}=8,64$), ригідність ($X_{\text{ср}}=8,75$) (див.табл.2.6).

Детальний аналіз результатів дозволив встановити, що серед досліджуваних 32% підлітків мають високий рівень тривожності, що вказує на наявність у них постійного відчуття тривоги, ситуації сприймають як загрозливі, невпевнені в собі та дещо наївні. 12% підлітків продемонстрували низький рівень тривожності, що свідчить про постійне стримання власних почуттів.

Таблиця 2.6

Узагальнені результати дослідження прояву психічних станів у сучасних підлітків (за методикою Г. Айзенка)

Показники	$X_{\text{ср}}$	min	max	Ст.відх.
Тривожність	9,87	5,00	18,00	3,41
Фрустрація	10,56	5,00	18,00	3,91
Агресивність	8,64	4,00	16,00	4,14
Ригідність	8,75	5,00	20,00	4,73

За показником фрустрації високий рівень виявлено у 18% підлітків, тобто їм властиві драгівливість, відчуття відчаю, тривоги, беззахисності, занижена

самооцінка. Низький рівень фрустрації виявлено у 24% досліджуваних підлітків, що свідчить про завищену самооцінку.

Рівень агресивності у 20% підлітків є високим, що вказує на прояви імпульсивності та гніву під час конфліктних ситуацій. Низький рівень прояву агресивності виявлено у 46% досліджуваних.

52% досліджуваних підлітків продемонстрували низький рівень ригідності, тобто легко пристосовуються до нових змін, можуть швидко реагувати на зміни в будь-яких ситуаціях та схильні до ризиків. Проте 18% підлітків навпаки, дуже важко пристосовуються до змін та мають утруднення щодо реакції на зміни в будь-якій ситуації, це пов'язано з високим рівнем прояву ригідності.

Визначено особливості розвитку комунікативних умінь у сучасних підлітків за методикою Л. Міхельсона. Так, у 48% підлітків переважає високий (компетентнісний) рівень розвитку комунікативних умінь, що свідчить про можливість вибору досліджуваними підлітками ефективних стратегій спілкування під час взаємодії з однолітками та дорослими. Перевага даного типу поведінки у досліджуваних свідчить про достатньо сформовані комунікативні уміння у досліджуваних, які вимагають під час спілкування проявляти емоційне співпереживання, проте це також може свідчити про деякі труднощі у спілкуванні, оскільки не достатньо розвинуті вміння приймати співчуття та підтримку від інших, а також правильно реагувати на критику та провокації під час спілкування. 24% досліджуваних мають сформований залежний тип комунікативної поведінки, тобто під час спілкування підлітки йдуть на поступки співрозмовнику особливо в конфліктних ситуаціях, нехтують та не відстоюють власну думку, бояться проявити ініціативу. 28% підлітків продемонстрували агресивний (низький рівень) тип комунікативної поведінки, що характеризується проявом себе як кращого за співрозмовника, під час бесіди нехтують емоціями та думкою співрозмовника.

Визначено, що серед комунікативних умінь у підлітків найбільш розвинутими є вміння відмовити на прохання інших, вміння приймати співчуття

та підтримку однолітків. Середній рівень розвитку у підлітків мають такі комунікативні уміння як вміння проявити співчуття до іншого, контактність, реагування на спробу вступити в контакт із самим підлітком, вміння робити компліменти та приймати їх, реагувати на справедливую критику. Низький рівень розвитку виявлено у підлітків наступних комунікативних умінь – реагувати на несправедливу критику, реагувати на поведінку співрозмовника яка є провокаторною, вміння звертатися з проханням до однолітків.

2.4. Аналіз результатів дослідження впливу інтернет-простору на емоційні прояви та комунікативні порушення сучасних підлітків

З метою вивчення взаємозв'язків між інтернет-залежністю та емоційними проявами, комунікативними можливостями у сучасних підлітків було використано критерій Спірмена. Одержані результати представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Статистично значущі зв'язки між інтернет-залежністю та емоційними проявами у підлітків

	Самочуття	Активність	Настрій	Ситуативна тривожність	Особистісна тривожність
Інтернет-залежність	-0,14	-0,13	-0,16	0,39*	0,33*
Залежність від ПК	-0,11	0,14	0,02	-0,003	0,03
Інтернет-адикція	-0,03	0,21	0,09	0,03	-0,02
Ігрова-адикція	-0,10	0,34*	-0,01	-0,01	-0,08
Гаджет-адикція	-0,33*	0,01	-0,05	0,34*	0,08
Киберкомунікативна адикція	-0,30*	-0,01	-0,18	0,09	0,10
Селфеліс	-0,32*	-0,10	-0,18	0,02	-0,07

Виявлені статистично значущі зв'язки між показником інтернет-залежності та ситуативною тривожністю ($r=0,39$, $p<0,05$), особистісною

тривожністю ($r=0,33$, $p\leq 0,05$), тобто при зростанні рівня інтернет-залежності буде зростати рівень прояву ситуативної та особистісної тривожності.

Також виявлені статистично значущі зв'язки між гаджет-адикцією та ситуативною тривожністю ($r=0,34$, $p\leq 0,05$), тобто при високих показниках гаджет-адикції зростає рівень ситуативної тривожності. Це можна пояснити тим, що підлітки, які мають виражену гаджет-залежність в ситуаціях коли не мають доступу до гаджетів починають проявляти високий рівень тривожності.

Додатні статистично значущі зв'язки виявлені між показником ігрової адикції та активністю ($r=0,34$, $p\leq 0,05$), тобто у підлітків з високими проявами ігрової адикції буде зростати рівень активності.

Зворотні статистично значущі зв'язки виявлені між гаджет-адикцією, кіберкомунікативною адикцією, селфстією та самопочуттям ($r=-0,33$, $r=-0,30$, $r=-0,32$, $p\leq 0,05$), тобто при високих проявах зазначених видів Інтернет-залежностей буде знижуватися рівень самопочуття у підлітків.

Вивчено взаємозв'язки між показниками Інтернет-залежності та проявами психічних станів та виявлено тісні статистично значущі зв'язки між інтернет-залежністю та тривожністю, фрустрацією, агресивністю ($r=0,35$, $r=0,38$, $r=0,31$, $p\leq 0,05$), тобто при зростанні рівня залежності буде зростати рівень агресивності, тривожності та фрустрації. Також, статистично значущі зв'язки виявлені між показниками інтернет-адикції та тривожністю, фрустрацією ($r=0,42$, $r=0,40$, $p\leq 0,01$), тобто є взаємозв'язок між досліджуваними показниками. Значущі зв'язки також наявні між ігровою адикцією та фрустрацією, агресивністю ($r=0,33$, $r=0,44$, $p\leq 0,05$), між кіберкомунікативною адикцією та тривожністю, фрустрацією ($r=0,46$, $r=0,42$, $p\leq 0,01$). Як зазначає О. Ордановська та інші саме інтернет-спілкування впливає на зміни самооцінки, викривлення соціальної ідентичності, а також відсторонення від реального середовища [21].

Вивчено взаємозв'язки між показниками інтернет-залежності та комунікативних умінь та визначено, що зворотні статистично значущі зв'язки наявні між показником Інтернет-залежності, інтернет-адикції, ігрової адикції, гаджет-адикції та рівнем розвитку комунікативних умінь ($r=-0,43$, $r=-0,48$, $r=-$

0.52, $r = -0.40$, $p \leq 0.01$), тобто при зростанні рівня Інтернет-залежності знижується рівень комунікативних умінь у сучасних підлітків.

На основі описової статистики було виділено дві групи підлітків. Перша група підлітків (26%), які мають надмірний рівень користування Інтернетом та визначено їх емоційні прояви та комунікативні уміння. Їм властиві високий рівень тривожності, зокрема особистісної, агресивності, мають погане самопочуття, середній рівень активності, поганий настрій, іноді проявляють ригідність, мають залежний або агресивний тип комунікативної поведінки, не достатньо вміють реагувати на справедливую критику, не вміють висловлювати прохання та надавати підтримку, в більшості неконтактні, не мають бажання створювати нові контакти. Н. В. Фролова в своїх роботах зауважує, що спілкування та взаємодія підлітків, які мають Інтернет-адикцію є дуже напруженим та агресивним, в них є прояви тривожності, вони достатньо імпульсивні [24].

Друга група підлітків (74%) має звичайний та помірний рівень користування Інтернетом. Їм властиві середній рівень тривожності, середній та низький рівень особистісної та ситуативної тривожності, мають нормальний рівень самопочуття, настрою та активності, низький рівень агресивності, адекватну самооцінку, низький та середній рівень прояву ригідності, компетентнісний та іноді можуть мати залежний тип комунікативної поведінки, вміють реагувати правильно на справедливую та несправедливую критику, встановлювати контакти з іншими, звертатися з проханням допомоги та надавати її самостійно.

Отже, ми можемо говорити про значний вплив Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей у сучасних підлітків.

Висновки до другого розділу

В ході емпіричного дослідження було визначено, що в групі підлітків переважає помірний рівень користування Інтернетом. Встановлено, що у 30%

підлітків надмірний рівень користування Інтернетом, у 16% підлітків залежність від Інтернету відсутня.

Досліджено кібер-адикції у підлітків та виявлено, що найбільш вираженою адикцією є кіберкомунікативна адикція, другою за результатами інтрент-адикція та ігрова адикція, на третьому місці за результатами залежність від ПК та гаджет-адикція, найменш вираженою є селфетіс. Так, 23% підлітків мають 1-й ступінь залежності та у 10% підлітків 2-й ступінь залежності за показником кіберкомунікативної адикції. 30% підлітків мають 1-й ступінь залежності від Інтернету та 3% досліджуваних мають 2-й ступінь залежності від Інтрнету; ігрова адикція – 1-й ступінь залежності у 34% підлітків та 2-й ступінь залежності є у 3% підлітків; залежність від ПК 1-го ступеню мають 23% досліджуваних та 2-й ступінь вираженості залежності у 3% досліджуваних; гаджет-адикція – 1-го ступеню залежності є у 26% досліджуваних та 2-го ступеню залежності у 7% досліджуваних; селфетіс – у 30% підлітків відсутній даний вид адикції.

Встановлено, що в групі підлітків переважає сприятливий рівень самопочуття ($M=4.06$), активності ($M=4.10$), настрою ($M=4.51$). Виявлено, що у 42% підлітків переважає низький рівень самопочуття; у 46% підлітків виявлено низький рівень активності; у 34% підлітків переважає низький рівень настрою.

Визначено, що в групі досліджуваних переважає помірний рівень ситуативної ($M=43.40$) та особистісної ($M=44.8$) тривожності. Проте, у 10% підлітків виявлено низький рівень ситуативної тривожності; у 46% досліджуваних підлітків переважає високий рівень особистісної тривожності.

З'ясовано, що в групі підлітків переважає середній рівень за всіма показниками дослідження психічних станів – тривожність ($M=9.87$), фрустрація ($M=10.56$), агресивність ($M=8.64$), ригідність ($M=8.75$). Так, 32% підлітків мають високий рівень тривожності; у 18% підлітків високий рівень фрустрації, у 34% досліджуваних підлітків низький рівень фрустрації; у 20% підлітків високий рівень агресивності, у 46% підлітків низький рівень

агресивності: у 52% досліджуваних виявлено низький рівень ригідності, у 18% підлітків високий рівень прояву ригідності.

Визначено, що у 48% підлітків переважає високий (компетентнісний) рівень розвитку комунікативних умінь, 24% досліджуваних мають сформований залежний тип комунікативної поведінки, 28% підлітків продемонстрували агресивний (низький рівень) тип комунікативної поведінки. Визначено, що серед комунікативних умінь, у підлітків найбільш розвинутими є вміння відмовити на прохання інших, вміння приймати співчуття та підтримку однолітків. Низький рівень розвитку виявлено у підлітків наступних комунікативних умінь: реагувати на несправедливу критику, реагувати на поведінку співрозмовника яка є провокуючою, вміння звертатися з проханням до однолітків.

Вивчено взаємозв'язки між інтернет-залежністю та емоційними проявами, комунікативними можливостями та виявлені статистично значущі зв'язки між показником інтернет-залежності та ситуативною тривожністю ($r=0,39$, $p<0,05$), особистісною тривожністю ($r=0,33$, $p<0,05$); гаджет-адикцією та ситуативною тривожністю ($r=0,34$, $p<0,05$); ігровою адикцією та активністю ($r=0,34$, $p<0,05$); інтернет-залежністю та тривожністю, фрустрацією, агресивністю ($r=0,35$, $r=0,38$, $r=0,31$, $p<0,05$); інтернет-адикцією та тривожністю, фрустрацією ($r=0,42$, $r=0,40$, $p<0,01$); ігровою адикцією та фрустрацією, агресивністю ($r=0,33$, $r=0,44$, $p<0,05$); кіберкомунікативною адикцією та тривожністю, фрустрацією ($r=0,46$, $r=0,42$, $p<0,01$). Зворотні статистично значущі зв'язки виявлені між гаджет-адикцією, кіберкомунікативною адикцією, селфетіс та самопочуттям ($r=-0,33$, $r=-0,30$, $r=-0,32$, $p<0,05$); інтернет-залежності, інтернет-адикції, ігрової адикції, гаджет-адикції та рівнем розвитку комунікативних умінь ($r=-0,43$, $r=-0,48$, $r=-0,52$, $r=-0,40$, $p<0,01$).

Виділено дві групи підлітків на основі описової статистики – перша група підлітків з надмірним рівнем користування Інтернетом, друга група підлітків зі звичайним та помірним ступенями користування Інтернетом. Для кожної групи підлітків виявлено особливості емоційних проявів та порушень комунікативних умінь.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведений теоретичний аналіз літератури дозволив встановити, що медіасередовище має позитивний та негативний вплив на психічне здоров'я людини. Особливостями позитивного впливу є реалізація інформаційної, освітньої, культурної, гедоністичної та соціальної функцій медіа. Зниження рівня логічного мислення, уяви, пам'яті, уваги, адекватності сприймання явищ та ін. свідчать про негативний вплив медійного простору. Інтернет-простір сприяє трансформації особистості та формування інтернет-залежності.

Вивчено особливості впливу Інтернет-простору на особистість підлітків. З'ясовано, що Інтернет-простір має значний вплив на порушення емоційної та комунікативної сфер підлітків, які проявляються в зростанні рівня тривожності та страху, агресії, самотності, порушення взаємодії з оточуючими в реальному часі, виникнення конфліктів під час спілкування з однолітками, зменшення кола друзів, підміняється реальність віртуальним світом, залучення до різних віртуальних угруповувань. Ризиками Інтернет-простору для психічного та фізичного здоров'я сучасних підлітків виступають залученість підлітків в мережеві комп'ютерні ігри, залежність від соціальних мереж, кібербулінг, тролінг, кіберзлочинність.

Проведене емпіричне дослідження дозволило встановити, що у сучасних підлітків переважає помірний рівень користування Інтернетом; найбільш вираженою адикцією є кіберкомунікативна адикція, другими за виявами є інтернет-адикція та ігрова адикція; найменш вираженою є селфетіс.

Доведено, що у сучасних підлітків переважає сприятливий рівень самопочуття, активності, настрою, помірний рівень ситуативної та особистісної тривожності, ригідності, фрустрації та агресивності, а також компетентісний рівень комунікативних умінь, найбільш розвинутими є вміння відповідати на прохання інших, вміння приймати співчуття та підтримку однолітків, але не зовсім вміють реагувати на несправедливу критику, реагувати на поведінку співрозмовника яка є провокуючою, та не вміють звертатися з проханням до однолітків.

Виявлено взаємозв'язки між інтернет-залежністю та такими емоційними проявами як ситуативна тривожність, комунікативна тривожність, активність, фрустрація, агресивність; зворотні зв'язки виявлені між Інтернет-залежності, інтернет-адикції, ігрової адикції, гаджет-адикції та рівнем розвитку комунікативних умінь, самопочуттям.

Встановлено, що серед досліджуваних є група підлітків, які мають надмірний рівень користування Інтернетом, їм властиві високі рівні тривожності, зокрема особистої, агресивності, мають погане самопочуття, середній рівень активності, поганий настрій, вони проявляють ригідність, мають залежний або агресивний тип комунікативної поведінки, не достатньо вміють реагувати на справедливу критику, не вміють висловлювати прохання та надавати підтримку, в більшості неконтактні, не мають бажання створювати нові контакти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева О. Р. Роль медіа-простору в процесі соціалізації підлітків. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2015. № 2 (291). С. 6-17. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/589/Alekseeva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Асеева Ю. О. Таргетне Інтернет дослідження серед осіб підліткового та юнацького віку щодо виявлення видів кібер-адикцій. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 1 (17). С. 87-94. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-1-9>.
3. Бондарчук П. Б., Гордійчук С. В., Шатило В. Й., Горай О. В., Поплавська С. Д. Цифрові медіа та їх вплив на дітей підліткового віку. *Вісник стратегічної сімейної та організацій охорони здоров'я України*. 2023. № 1 (95). С. 53-58. DOI: 10.11603/1681-2786.2023.1.13860
4. Вольнова Л. М., Кампінська А. О., Ляєка О. П. Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я сучасної молоді. *Вісник запілля ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34 (73), № 6. С. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.6/01>
5. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2021. № 50. С. 26-29. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.50.6.
6. Головська І. Г., Почепцова Д. О. Психологічні особливості впливу медіа на емоційну сферу та організаційну поведінку військовослужбовців. *Гайтус*. 2021. Вип. 27. С. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.27.9>
7. Горбатюк Т. Психічне здоров'я людини в мережевому суспільстві. *Науковий вісник НУБіП України*. 2018. № 295. С. 198-206.
8. Гоян І., Данилова Т. Вплив соціальних мереж на психологічне функціонування особистості: до постановки проблеми. *Науковий журнал*

«Гуманітарні студії: психологія, психологія, філософія». 2021. Том 12, № 4. С. 118–124. DOI: 10.31548/hspcdagog2021.04.117.

9. Грек О. М. Медіасередовище та його вплив на емоційну сферу підлітків. *Актуальні питання психології у сучасному інформаційному просторі: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, ОНМУ, 15-16 травня 2020 р.* / редкол.: Р. П. Шевченко, Л. С. Смокова, П. В. Каргіна. Одеса: ОНМУ, 2020. С. 137–140.

10. Конопови М. М., Перетятко Л. Г. Теоретичний аналіз психологічних особливостей підлітків-учасників булінгу та кібербулінгу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 3. С. 57–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.3.11>

11. Король Л. М., Макенюк С. М. Психологічні чинники впливу ЗМІ на формування особистості сучасної молоді. *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 157–162.

12. Кузіна Є. І. Інформаційна залежність в реаліях сучасного українського суспільства. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ ст.: зб. тез наук. робіт учасн. міжнар. наук.-практ. конф., Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 191–194.*

13. Кузіна Є. І. Психологічні механізми нудьги та інформаційної залежності. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 1(36). С. 117–124. DOI: 10.51647/kelm.2020.8.1.17

14. Купрєєва О. І. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків. С. 134–146. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jm/v9/i12/15.pdf>

15. Лавріненко В. А. Ціннісно-сміслові засади життєвої самореалізації підлітків-неформалів. *Психологія і особистість*. 2015. № 1 (7). С. 83–96.

16. Лісневська А. О. Психологія масової комунікації: навчальний посібник для студентів. Черпітів: Видавець Лозовий В.М., 2012. 120 с.

17. Литвиненко О. О. Взаємозв'язок когніції та емоцій підлітків у контексті їх особистісного ставлення. *Психологічний часопис: збірник наукових*

праць / за ред. С. Д. Максименка. 2020. № 6. С. 159-168. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.4>

18. Матохнюк Л. О., Максименко Ю. Б. Засади досліджень в психології розвитку інформаційної компетентності особистості. *Наука і освіта*. 2017. №11. С. 76-85.

19. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Соціальні комунікації в управлінні» для студентів всіх спеціальностей заочної форми навчання. Укладач: О. М. Шеломовська. Дніпродзержинськ, ДДТУ, 2015. 40 с.

20. Немец В. І. Стає дослідження з проблеми вивчення емоційних трансформацій у підлітковому віці. *Академічний вісник*. 2021. Вип. 2. С. 22-28. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.5816978>

21. Ордановська О. І., Оєшпенко О. В., Єфремова О. М. дослідження особливостей інтернет-спілкування підлітків в сучасних умовах. *Перспективи та інновації науки. Серія Педагогіка, Психологія, медицина*. 2023. № 11 (29). С. 550-565. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-550-565](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-550-565)

22. Присяжнюк Б. В. Особливості розвитку емоційно-почуттєвої сфери у дітей підліткового віку. *Вісник запісний ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34 (73). № 2. С. 60-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.2/11>

23. Спринська З. В. Вплив комп'ютерної гри на деякі особистісні прояви у підлітків. *Гайдуз*. 2023. Вип. 46. С. 193-198. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.46.31>

24. Фролова П. В. Характер міжособистісної взаємодії інтернет-залежних підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологія науки*. 2019. Випуск 4. С. 145-151. DOI: [10.32999/ksu2312-3206/2019-4-19](https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2019-4-19)

25. Arrivillaga C., Rey L., Extremera N. A mediated path from emotional intelligence to problematic social media use in adolescents: The serial mediation of perceived stress and depressive symptoms. *Addict Behav*. 2022 Jan; 124:107095. doi: [10.1016/j.addbeh.2021.107095](https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2021.107095). Epub 2021 Aug 23. PMID: 34479068.

26. Brailovskaia J., Schlack H., Margraf J. Facebook Addiction Disorder in Germany. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2018 Jul; 21(7). P. 450-456. doi: 10.1089/cyber.2018.0140.
27. Coldberg I. Internet addiction disorder. *CyberPsychol Behavior*. 2020 V.3. N4. P.403-412.
28. Greenfield D.N. Virtual Addiction: Help for Netheads, Cyberfreaks, and Those Who Love Them. Oakland.: New Harbinger Publ. 1999, P. 227.
29. Young K. Internet Addiction Test (IAT) Stoelting. 1998, P. 32.
30. Wallace P. The Psychology of the Internet. Cambridge, 2015. 263p.

АНОТАЦІЯ

Шифр «Інтернет-простір»

Актуальність. Проблема вивчення ролі медіасередовища в розвитку особистості молодого покоління є досить актуальною на сьогоднішній день. Це пов'язано з тим, що засоби масової інформації займають значуще місце в житті суспільства, а також в житті кожної людини та впливають на становлення особистості молодого покоління. Його моральних цінностей. Також, актуальним питанням є дослідження впливу саме Інтернет-простору на емоційну сферу підлітків та юнаків, оскільки останнім часом зростає численність школярів, які мають інтернет-залежність. Медіапростір, зокрема Інтернет-простір, мають позитивний та негативний вплив на розвиток особистості підлітка, а залежність від нього сприяє формуванню у них таких психологічних проблем, як труднощі адаптації в соціумі, депресивні стани, заміна реального життя віртуальним, конфліктна поведінка, труднощі спілкування та ін.

Мета дослідження – вивчити особливості впливу інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Завдання дослідження:

4. Проаналізувати сучасні підходи до вивчення впливу медіасередовища на психічне здоров'я людини.
5. Вивчити особливості емоційних проявів та порушення комунікативних можливостей у підлітків під впливом Інтернет-простору.
6. Емпірично дослідити вплив Інтернет-простору на емоційні прояви та порушення комунікативних можливостей сучасних підлітків.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз літературних джерел з проблеми дослідження; *емпіричні* – спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності та конкретні методики: тест на інтернет-залежність К. Янг, Тест-опитувальник на виявлення кіберрадикації (ТОК) Ю. Асеевої та К. Аймедова, методика САП, методика самооцінки психічних станів Г. Айзенка, методика дослідження тривожності Ч. Спілберга – Ю. Хашіма, тест комунікативних умінь Л. Міхельсона; *статистичні* – кореляційний аналіз за Спірменом.

Загальна характеристика роботи. Конкурсна робота складається з вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, який містить 30 джерел. В роботі наведено 7 таблиць та 4 рисунки. Загальний обсяг конкурсної роботи становить 34 сторінки, основна частина роботи займає 30 сторінок.

Довідка № 99 від 10.04.2025 р.
про впровадження результатів наукової роботи
Гурман Тетяни Віталіївни

на тему «Вплив інтернет-простору на емоційні прояви та порушення
комунікативних можливостей сучасних підлітків» в освітній процес
Малодолинського закладу загальної середньої освіти Чорноморської
міської ради Одеського району Одеської області

У науковій роботі Т. В. Гурман обґрунтована необхідність вивчення впливу медіапростору на психічне здоров'я молоді в сучасних умовах розвитку суспільства.

В роботі проведений науково-теоретичний аналіз підходів сучасних науковців до проблеми медіавпливу, зокрема, Інтернет-простору на психічне здоров'я молоді, зокрема, підлітків. Вперше теоретично та емпірично досліджено особливості впливу Інтернет-простору на емоційну сферу сучасних підлітків, а також виникнення порушень комунікативних умінь під цим впливом. Авторкою досліджено взаємозв'язки видів Інтернет-залежностей та емоційних проявів й комунікативних порушень у сучасних підлітків. За допомогою кореляційного аналізу було визначено взаємозв'язки типів кіберрадікцій та порушень комунікативних умінь, а також прояв психічних станів та самопочуття.

Одержані результати наукової роботи мають практичну значущість. Розроблені рекомендації психологічною службою навчального закладу разом з Т. В. Гурман на основі одержаних результатів щодо психологічного супроводу підлітків з проявами Інтернет-залежності та порушення комунікативних умінь й негативним емоційним станом та впроваджено у роботу психологічної служби Малодолинський заклад загальної середньої освіти Чорноморської міської ради Одеського району Одеської області.

В.о. директора Малодолинського ЗЗСО



Сергій ЖМАКІН